

Spoštovani kolegi,
pošiljam vam pripombe k prvopisu, kot je bil javno predstavljen. Vsem želim veliko poguma
in moči, da bo kmalu in dobro dokončano to veliko in potrebno delo.
Z lepimi pozdravi iz Ljubljane.
Peter Weiss

Hrvatski pravopis: inačica za javnu raspravu [15. 4. 2013]

Peter Weiss [Peter.Weiss@guest.arnes.si]
15. 5. 2013

Spoštovani,

pošiljam vam pripombe k pravopisu, ki je zadnji mesec v javni razpravi, čeprav sem, ker ne govorim hrvaškega jezika, ampak ga le (dobro) razumem, iz razprave izključen (»Predstavljanjem radne inačice teksta otvara se jednomjesečna javna rasprava u koju se mogu uključiti svi govornici hrvatskoga jezika«, <http://ihjj.hr/novost/predstavljen-tekst-radne-inacice-hrvatskoga-pravopisa/40/>, 14. 5. 2013).

- Da ne bi prišlo do nesporazuma, bi bilo pri *DŽ*, *LJ* in *NJ* (7) dobro dopisati, da se »cijela riječ« nanaša tudi na kratice, kakršna je *NJDR* (34).
- Podpis »autori *Hrvatskoga pravopisa* Instituta za hrvatski jezik in jezikoslovlje« (6) je skladno s formulacijo na strani 21 (»Malim se početnim slovom pišu: [...] v) nerečenični potpisi pod slikom: *strujni val na žici, modeli atoma* [...]«) zapisan z malo začetnico. Priporočam veliko začetnico, saj prvi zadetek, ki sem ga poiskal na internetu, postreže s podpisom pod sliko, ki se začne z veliko začetnico: »Rodna kuća dr. Franje Tuđmana« (http://hr.wikipedia.org/wiki/Franjo_Tu%C4%91man, 14. 5. 2013). – Morda bi se dalo razlikovati med podpisi, ki vsebujejo glagol in se zato končajo s piko (»Dr. Franjo Tuđman govori na Institutu za historiju radničkoga pokreta Hrvatske.« – v viru je zdaj brez pike), in tistimi, ki ne vsebujejo glagola in so zato brez končne pike (»Tuđman s predsjedničkom lentom« ali »Vrhovni zapovjednik«).
- Nejasna je razlika v formulaciji pri glasu *dž* »u anglizmima« (9) in pri glasu *č* »u svim anglizmima« (in »u svim talijanizmima« (8; poudaril PW), kjer je *svim* najbrž odveč).
- V oglatih oklepajih navedeni izgovor je zapisan z veliko začetnico, kar je narobe: [Deni] (10). Malo nižje na isti strani in drugod je prav: [serđo] itd.
- V primerih *cvijēt* in *cvijēta* (13) je treba pisati *e* ne s strešico (´), ampak s cirkumfleksom (˘), torej *cvijēt* ipd. in tako še vse druge podobne naglašene samoglasnike in *r* (*â, î, ô, û, ř*). Priporočljivo bo slediti hrvaški jezikoslovni praksi (pravopis je vendarle delo jezikoslovcev), upoštevati sistem Unicode in za pravopis izbrati pisavo, ki mora vsebovati vse potrebne znake za zapis ne vedno enostavnega besedila.
- Ponazarjalni primer *Koncertna dvorana Vatroslava Lisinskog* (17) je na isti strani tako rekoč podvojen (*Velika dvorana Vatroslava Lisinskog*), kar je moteče, saj tipološko ne gre za tako različni enoti, da bi morala biti primera kar dva.
- Če se ime *Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje* okrajša v *Institut* in *Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti* v *Akademija* (17) – ali se potem tudi *Osnovna škola Jure Kaštelana* okrajša v *Škola*? *Napustio je (našu) Školu* (= *Osnovnu školu Jure Kaštelana*)? V slovenščini imamo enako zadrego, s tem da je pri nas velika začetnica možna samo pri višje pojmovanih ustanovah (teh si ne upa določiti nihče, ker je nemogoče potegniti ločnico), ne pa npr. pri knjižnicah ter srednjih in osnovnih šolah.
- Nasploh se ime inštituta, na katerem se pripravlja pravopis, v ponazarjalnih primerih pojavlja tako pogosto, da je že kar moteče (17 3×, 18, 40, 45), pri čemer niza »*Gorankin, Miličin, Jozićev, Lanin, Kristianov*« (19) ne morem razumeti drugače kot razposajenost avtorjev hrvaškega pravopisa. (Ker so avtorji že začeli, mi ni jasno, zakaj niso dodali primera *Željkov*, ki bi moral z *Jozićev* vred stati čisto na začetku vseh tukajšnjih, vsekakor pa pred *Isusov, Gospodinov* in *Gospin*, da se ve, saj je vendar ravnatelj inštituta, vodja pravopisne delovne skupine, član uredniškega sveta in soavtor! Sestavljalci pravopisa imajo seveda vso svobodo pri pisanju, uporabniki pa si prav tako mislimo svoje – in se smemo tej topli pravopisni domačijskosti tudi smejeti.)
- K vezaju (-): *Krapinsko-zagorska županija* (17), čeprav je pri vezaju/deljaju (44) jasno določilo, ki zapoveduje pisanje *hrvatsko-angleski rječnik*, torej s ponovljenim deljajem na začetku nove besede. Tako še *znanstveno-nastavna zvanja* (33), /ce-de/ (34), /be-em-ve/ (34), /ef-bi-aj/ (34). Tehnična zadrega je botrovala zapisu -ov/-

ev/-in (19). (Za znak -, ki naj se prenese pred znak v novo vrsto, je v wordu treba odpreti izbiro za vstavitev simbola > Posebni znaki > Nedeljivi pomišljaj, in sicer v tretji vrstici od zgoraj.)

- *Panatinaikos* ali *Panathinaikos* (19)?
- Praksa v drugih podobnih priročnikih kaže, da je dobro, če je vejica med ponazarjalnimi primeri vedno pokončna, ležeča (italik) pa zagotovo znotraj ležeče pisanih primerov, kot sta npr. *Martin iz Zagreba*, *Martin u Zagreb* (20; ali ni običajnejše in bolj smiselno v obratnem zaporedju, namreč *u in iz?*) in *Nije ni dobra, a kamoli plemenita* (29).
- Določilo, da se besede iz drugih jezikov pišejo ležeče (30, 31, 46), pokaže zobe v besedilu, ki je v osnovi pisano ležeče: tedaj bi morale biti poudarjene besede pisane ravno drugače, pokončno, kot je v prvih dveh odstavkih s primeri, ki so pisani z vezajem (23). Primeri na strani 30 naj bi bili pisani ležeče, vendar to ni jasno razvidno, ker so tako pisani tudi drugi primeri. Določilo, da bi se ležeče pisale tuje besede v polzloženkah tipa *rock-koncert* (30), bo zanimivo spremljati, saj je izjemno zahtevno celo za jezikoslovce.
- *Bombaj* (31) je zgodovinsko ime mesta, za katero naj bi se od leta 1995 naprej uporabljalo ime *Mumbai* (prim. na isti strani spodaj *Bombay, Mumbai*).
- Pri presledkih, »belinah« (35), sploh pa pri deljenju besed (44), bi bilo dobro povedati, da je odsvetovano v dve vrsti deliti okrajšane dele več besed ali zveze števil in okrajšanih kratičnih enot, kot npr. *dr. h. c.* (32), *d. d.* (33), *m. r.* (33), *50 m/s* (36), uglate [] (namreč »zagrade«, 42). (To se da elegantno doseči tako, da pri pisanju z roko ali s strojem pazimo, pri računalniškem vnosu pa presledek med okrajšavami vnesemo s kombinacijo Ctrl+Shift+preslednica.)
- Tri pike lahko označujejo izpuščeno besedilo tudi na začetku povedi (stavka), kot v primeru ... *košarkaši su najavili uspješnu sezonu, a loše su igrali* (35) – v tem primeru se za njimi piše presledek. To izjemnost bi lahko dopisali pri treh pikah na strani 42, razmisliti pa bi veljalo tudi o presledku pred tremi pikami, če ne označujejo izpusta dela besede, ko se seveda pišejo brez presledka.
- V zdajšnjem primeru *230 cm x 180 cm x 60 cm* (35) je 'krat' priporočljivo pisati z znakom × (v wordu AltGr+Đ).
- Nasprotujeta si zaporedji narekovaj + pika v primeru *Prijedlog kraj znači 'u neposrednoj blizini'*. (45; kraj bi moral biti v ležečem sobesedilu pokončen, ležeč pa seveda v pokončnem sobesedilu) ter pika + narekovaj v primeru *Učenik tvrdi da ga je »on [prof. Kovačić] zakinuo za bodove.«* (43 in tako še v naslednjem ponazarjalnem primeru). Pika bi v takih primerih morala stati za narekovajem, sicer bo pravilo pretežno, da bi se ga naučili in da bi ga poučevali v šolah.
- Razdelek i, ki govori o deljenju besed v novo vrstico (44), ima kot ponazarjalni primer (ležeče) naveden komentar »Programi za obradu i grafičko oblikovanje ...«, kar ne bo prav.
- Ali se manjkajoči podatek v preglednicah (tabelah) v hrvaščini piše s kratko (-) ali z dolgo črtico (–)? V samem pravopisu je uporabljena kratka (10). Morda bi se to dalo dopisati na ustreznem mestu (najbrž na strani 44).
- Presenetljiva in kritike vredna politizacija je primer za člen ali paragraf (46): § 12 *U Republici Hrvatskoj u službenoj je uporabi hrvatski jezik i latinično pismo*. To je sicer res zapisano v hrvaški ustavi, vendar v pravopisu ni ne podatka, da je to prepisano iz Ustave Republike Hrvaške, in tudi ne opozorila, da je to le prvi odstavek 12. člena; drugi odstavek je namreč perfidno izpuščen: »U pojedinim lokalnim jedinicama uz hrvatski jezik i latinično pismo u službenu se uporabu može uvesti i drugi jezik te ćirilčno ili koje drugo pismo pod uvjetima propisanim zakonom.« Določilo, kot je povzeto v pravopisu, je škodljivo in zamolčevanje drugega odstavka je velika škoda: hrvaški jezik s tako formulacijo ne pridobi nič, paragraf sploh ne (iz ustave ali od kod drugod bi se dalo vzeti kateri koli člen ali pa 12. člen v celoti), hrvaški pravopis pa tudi ne. V tem primeru opravlja izpust, to, kar ni navedeno, drugo funkcijo: skrajneže opremlja s stališčem, ki je uperjeno proti pravicam tistih, ki se najdejo ravno v izpuščenem odstavku. Moralno sporno in družbeno neodgovorno je lansirati resnice, ki so relativne, saj ne govorijo o izjemah, ki so lahko v korist manjšin in zaradi večjega poznavanja problematike higienične za celotno družbo. Trenutno politično dogajanje je takšno, da je zdajšnja pravopisna formulacija

mogoče razumeti kot projekcijo tistega, kar naj bi (po mnenju avtorjev pravopisa?) pisalo v ustavi. Toda ali postopek spreminjanja ustave v Republiki Hrvaški res vodi skozi pravopis?

- Manjše napake bodo gotovo odpravljene po skrbnejšem pregledu: »ovoj radnoj« > »ovoj, radnoj« (kar pa je seveda prav, če je delovnih različic več, 5), tako kot »Tu, preporučenu inačicu« (5); *je > je* (5); desni stolpec s črkami od L do P bi bilo dobro poravnati s spodnjim (7); *D AUDIO-ja > AUDIO-ja* (10); *Gaii, > Gaii*, (10); *(rent + gen) > (<rent + gen)* (11) in tako še pri *oraščić* in *snalažljiv* v sosednjem stolpcu; *izvanbrodski izvanparnični > izvanbrodski, izvanparnični* (11); *uzrečica. > uzrečica* (13) itd.; *rastavne ili... > rastavne – ili...* (41); dvakrat manjkajoči presledek: *naj-,ne- > naj-, ne-* (44); *– Dobro sam,– rekao je Marko > – Dobro sam, – rekao je Marko* (45) itd.
- Komentiranje bi bilo lažje in tudi za bralca jasnejše, če bi bili posamezni razdelki oštevilčeni. Ne dvomim, da bo tako v končni različici pravopisa.

Za velik dosežek gre, saj je celotno pravopisno materijo današnjega hrvaškega jezika gotovo težko tako zgostiti, hkrati pa so v pravopisu navedeni moderni in zanesljivi ponazarjalni primeri. Nekatere rešitve so navdihujoče tudi za druga okolja. Čestitam.

Pilin Wein